УДК 336

К. Ю. Васильєва,
аспірант, Національний Університет "Києво-Могилянська академія"

СУЧАСНА СИТУАЦІЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ УКРАЇНИ

У статті досліджено сутність інвестиційної діяльності страховиків та визначено її місце і роль у страховому бізнесі; проаналізовано інвестиційну діяльність вітчизняних страхових компаній та виявлено причини недостатньої їх ролі як постачальників інвестиційного капіталу для національної економіки; визначені основні шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності страхової компанії.

This article explores the nature of investment activities of insurers and defined its role and place in the insurance business, investment analysis of domestic insurance companies and found reasons for lack of their role as providers of investment capital for the national economy, and made proposals about improvmantes in the investment performance of the insurance company.

Ключові слова: страхові резерви, інвестиційний потенціал.
Key words: insurance reserves, investment potential.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Однією з найважливіших проблем України є стабілізація економіки і зростання її ефективності. Необхідною умовою ефективного функціонування і динамічного зростання національної економіки є високий рівень розвитку суб'єктів ринків фінансових послуг. Такий розвиток сприяє гармонізації і поступального розвитку всіх галузей господарства, а також дозволяє підвищити добробут економічних суб'єктів і збільшити конкурентоспроможність економіки на світовій арені. Страховий сектор здобуває все більшого значення в період після кризової реабілітації економіки. У цьому контексті аналіз інвестиційної діяльності страхових компаній є актуальним не лише з позиції забезпечення росту страхового бізнесу, а й як принципово важливий засіб фінансування господарства країни. Страхова компанія акумулює кошти населення, які можуть стати важливим складником інвестиційних ресурсів.

ПОПЕРЕДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

Тема інвестиційної діяльності страхових компаній через здебільшого прикладний характер недостатньою мірою розглядалася українськими науковцями. Ширшим є аналіз інвестицій страховиків з боку осіб, безпосередньо пов'язаний із страховим бізнесом.

Вагомий вклад у дослідження інвестиційної діяльності страхових компаній зробили такі вчені, як А. Василенко (яка при розгляді функцій страхування виокремлює інвестиційну функцію на рівні зі страховою, що передбачає вкладення тимчасово вільних коштів страховика в фінансові інструменти; автор наводить класифікацію інвестиційних можливостей страховиків за їх видами та виділяє проблемні моменти; вперше згадується проблема кадрового забезпечення та недолік державного регулювання в контексті оподаткування та об'єктів інвестування), О.О. Охріменко, І.М. Крейдиг, Е.С. Гребенщиков, Ю. Гусев, В. Масленніков (зазначають, що однією з основних проблем інвестиційної функції страхових компаній є нерозвиненість фондового ринку, відсутність фінансових інструментів, які є цікавими страховикам, а для них найважливіше, це — ліквідність та прибутковість), Л.А. Орланюк-Маліцька (при розгляді платоспроможності страхової організації зазначає, що в страховій справі інвестиційний прибуток відіграє і специфічну роль: він дає можливість страховику мати збиток за власне страховими операціями, що дає йому змогу забезпечувати свої позиції на ринку в умовах конкуренції), С.С. Осадець, Л.І. Рейтман, О.О. Слюсаренко, К.Є. Турбіна, В.В. Шахов, та ін. Теоретичні проблеми та складові процесу інвестування детально розглянуто у працях Г. Піратовський, Л. Сорока, В. Фурман, Х. Дудаєв, В. Кругляк та інших вчених.

МЕТА І ЗАДАЧІ

Метою дослідження є уточнення теоретико-методологічних засад інвестиційної діяльності страхових компаній та розробка напрямів поліпшення процесу інвестування, націлених на підвищення ефективності функціонування як страхового бізнесу, так і економіки України в цілому.

Відповідно до поставленої мети визначені завдання дослідження:

— дослідити сутність інвестиційної діяльності страховиків та визначити її місце і роль у страховому бізнесі;

— проаналізувати інвестиційну діяльність вітчизняних страхових компаній та виявити причини недостатньої їх ролі як постачальників інвестиційного капіталу для національної економіки;

— дослідити особливості державного регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній в Україні;

— визначити основні шляхи підвищення ефективності інвестиційної діяльності страхової компанії.

ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Аналіз зарубіжного та українського страхового ринку показав, що основним джерелом одержання прибутків для страхової компанії у високорозвинутих країнах є не збір страхових платежів, а інвестиційна діяльність, кошти від якої спрямовуються на фінансування страхових операцій, розробку нових продуктів, дотацію збиткових видів страхування та інше. Економічне значення страхування не обмежується лише ризиковою, накопичувальною, превентивною (попереджувальною) та контрольною функціями, важливе місце приділяється інвестиційній функції.

У країнах із ринковою економікою правила розміщення страхових резервів розробляються так, аби забезпечити інвестування коштів у національну економіку, підтримання достатнього рівня платоспроможності страхових компаній, сприяти розвитку страхового бізнесу. Накопичення страховиками значних ресурсів сприяє зростанню національних економік та розвитку міжнаціональних економічних відносин на основі потоків прямих та портфельних інвестицій, операцій перестрахування та співстрахування. Так, країни-лідери (США, Японія, Великобританія, Франція, Німеччина та інші) світового страхового ринку у 2004 році мали активів на суму більше ніж 2,5 трлн дол. США.

Страхові компанії Європи здебільшого вкладають кошти у цінні папери (найбільша частка у комерційні облігації та акції), значну частину інвестиційного портфеля складали кредити страхувальникам (позики під страховий поліс із іпотечною заставою) та вкладення коштів у промисловість, торгівлю, транспорт і телекомунікації. Незначними у порівнянні з іншими напрямами вкладень були вкладення у нерухомість, асоційовані підприємства.

Дещо інша структура інвестицій притаманна страховим організаціям Сполучених Штатів Америки. Компанії США характеризуються значною часткою облігацій у активах, інвестиціями у промисловість через вкладення у акціонерний капітал підприємства або придбання їх боргових зобов'язань. Особливість кредитування економіки страховиками є його довгостроковість, адже більшу частку ринку страхування США займають компанії зі страхування життя. Особливим напрямом вкладень страхових компаній є їх участь у формуванні капіталу установ банкострахування. Інвестиції у такі проекти дозволяють збільшити капіталізацію та фінансову стійкість суб'єктів ринку фінансових послуг.

Російські страховики найактивніше здійснюють інвестиції у такі категорії активів — кредити страхувальникам, грошові кошти, вимоги до перестраховиків, боргові цінні папери, банківські депозити. Характерним для страхового ринку Росії є високий рівень диверсифікації інвестиційних портфелів страхових компаній.

Узагальнений зарубіжний досвід свідчить про те, що інвестиційний потенціал і рівень розвитку страхового ринку та економіки в цілому взаємопов'язані. Загальноекономічні ризики та особливості кон'юнктури національних та міжнародних ринків визначають особливості інвестиційної діяльності страхових компаній. У цей же час потужний капітал страховиків має беззаперечний економічний стан та темпи зростання національного господарства.

Сприяти зростанню інвестиційного ринку України значною мірою може ефективне використання резервних ресурсів страховиків. У порівнянні з зарубіжними державами даний напрям діяльності страховиків в Україні залишається нерозвинутим та використаним не на повну потужність. Проте подальший його розвиток здатен забезпечити піднесення національної економіки. Наразі важливого значення набуває вирішення проблем економічного, функціонального, інформаційно-аналітичного, кадрового характеру, що стримує розвиток українського страхового ринку та ефективну інвестиційну діяльність страхових компаній.

Інвестиційна діяльність страховика пов'язана із отриманням доходу від розміщення вільних коштів страхових резервів, у вигляді дивідендів, відсотків, а також надходжень від продажу фінансових інвестицій та необоротних активів. Завдання даного виду діяльності — отримання інвестиційного прибутку, втім, на відміну від операційної інвестиційної діяльності, має іншу мету.

При здійсненні операційної діяльності підприємство ставить на меті зменшити витрати і збільшити прибуток. При здійсненні інвестиційної діяльності мета підприємства — оптимізувати структуру активів.

Оптимізація структури активів у межах інвестиційної діяльності страховика стосується усіх статей балансу, але особлива увага приділяється тій частині активів, що фінансуються за рахунок статті пасиву № 415 "Страхові резерви", адже на мікрорівні інвестиційна діяльність страхової компанії має забезпечувати їм фінансову стійкість, платоспроможність та конкурентоспроможність для можливості провадження власне страхування.

Страхові резерви, сформовані за рахунок отримання страхових платежів, за умови ефективного їх представлення мають не тільки забезпечити платоспроможність страховика, а й згенерувати частину його прибутку.

Управління страховими резервами здійснюється в розрізі процесів їх формування, представлення та контролю за операціями із ними. Страхова компанія має формувати резерви відповідно до нормативно-правових актів згідно з обраними методиками. Зважаючи на значні обсяги та терміни резервування коштів страховими компаніями, потужність страховиків як інвесторів є стратегічно важливою для економіки [1].

Страхові компанії мають виважено розробляти інвестиційні стратегії, обираючи напрями і обсяги вкладень. Кошти, отримані страховиком від страхувальника є умовно-власними, тобто за певних умов мають бути повернуті власнику. Це не дозволяє страховикові орієнтуватися виключно на високодохідні інвестиційні інструменти, меншою мірою зважаючи на ризики.

Страхові компанії можуть інвестувати і інші кошти:

— додатковий капітал (сума, на яку вартість реалізації випущених акцій перевищує їх номінальну вартість);

— інший додатковий капітал (сума дооцінки необоротних активів, вартість безоплатно наданих активів, тощо);

— резервний капітал (резерви, утворені за рахунок нерозподіленого прибутку, що становить не менше 25% статутного фонду компанії);

— нерозподілений прибуток (сума прибутку реінвестованого у підприємство);

— відрахування від страхових платежів;

— кредиторська заборгованість (по заробітній платі, податках, розрахунки з контрагентами);

— кредити банків.

Сукупність власних коштів (статутний капітал та гарантійний фонд) та запозичених (залучених) коштів (страхові резерви, кредиторська забов'язаність, інше) становить інвестиційний потенціал страхової компанії.

Інвестиційний потенціал (ІП) — це сукупність коштів, які є тимчасово або відносно вільними від страхових зобов'язань і використовуються для інвестування з метою отримання інвестиційного доходу. Відповідно тимчасово вільні кошти — це страхові резерви, кредиторська заборгованість та кошти у фондах МТСБУ, а відносно вільні — власні та прирівняні до них кошти.

Отже, основними складовими ІП страхових компаній є їх власні кошти та кошти, отримані від страхувальників, а також кошти акумульовані в фондах МТБУ (у випадках ризикових страхових компаній), які відображаються в балансі страховиків як "Інша поточна дебіторська заборгованість"). Кошти, передані на перестрахування, вилучаються із процесу утворення інвестиційних ресурсів страховика.

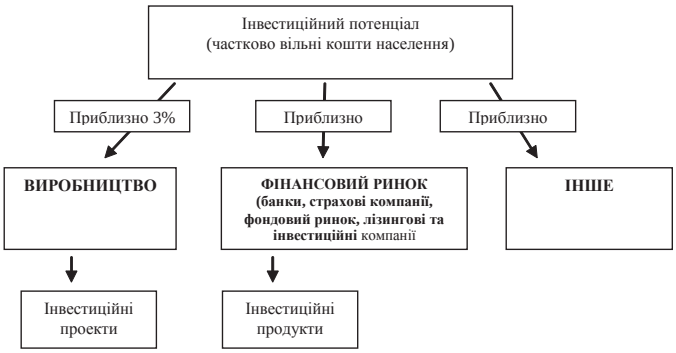

Рис. 1. Основні напрями вкладання/інвестування тимчасово вільних коштів громадян

Якість активів страхових компаній залишається на досить низькому рівні, адже значна частка із них представлена неліквідними, надто ризиковими або ж недостатньо дохідними інструментами.

Так, більшу частину активів складають корпоративні цінні папери, їх частка досягла 51%. Облігації займають незначний відсоток у структурі активів, станом на 2009 рік страхові компанії мали облігацій на суму 114,1 млн грн., що склало 1,5% в загальній структурі. Значну частку активів страховиків складають банківські депозити. За 9 міс. 2010 року обсяг коштів на банківських депозитах становив 40% у структурі активів страховиків. Частка цінних паперів, що імітуються державою, у активах страховиків залишається незначною 8%. Питома вага інвестицій в економіку України склала приблизно 1,4%. Частка банківських металів була дуже незначною 0,39% за 9 міс. 2010 року.

Структура технічних резервів загалом подібна до структури активів згідно зі ст. 31 Закону України "Про страхування", що вказує на наявну перевагу вкладень у фінансові інструменти. Так, найбільшу частку мають банківські депозити 36%. Друга за величиною частка — права вимоги до перестраховиків, 20%. Далі цінні папери корпоративних емітентів, 27%; державні цінні папери — 6%; нерухоме майно — 9,5% і відповідно банківські метали 0,51%. Таким чином, кошти технічних резервів вкладалися здебільшого у ліквідні категорії активів, що викликано високим рівнем збитковості страхової справи [5].

Таким чином, капітал страхових компаній України в останні роки вкладався переважно у фінансові активи — банківські депозити, цінні папери, тощо. Причому інвестиції у фінансові інструменти були не ознакою високого рівня розвитку ринків фінансових послуг, а швидше непривабливістю або відсутністю альтернативних інструментів на ринку.

У цілому, структура інвестиційного портфеля українських страховиків характерна для нерозвинених страхових ринків економік перехідного типу, на яких переважають ризикові види страхування. У таких умовах страховики приділяють увагу отриманню високого поточного доходу і ліквідності інвестицій.

Якщо проаналізувати структуру активів страховиків за категоріями інвестування частково вільних коштів, то можна зробити висновок, що більшість грошей вкладається у фінансові продукти того ж таки фінансового ринку. Тобто не виконується основна ціль інвестиційної функції — стимулювання економіки України. Страхові компанії більше 27% вкладають на банківські депозити, близько 45% — в акції, облігації та іпотечні сертифікати банків та інших фінансових установ і лише 0,26% — в економіку України та 2,2% — в цінні папери емітовані державою; отже, лише 3% коштів іде на розвиток економіки на промисловість на розвиток виробництва. Дана ситуація може вплинути на подальший розвиток "мильних бульбашок", які луснуть і підірвуть і так хитку економіку України [6].

ВИСНОВКИ, ПРОПОЗИЦІЇ

Інвестиційна складова має надзвичайно важливе значення у діяльності страхової компанії. Завдяки ефективному інвестуванню коштів, страховики мають змогу реалізувати всі притаманні їм функції. Інвестиційна діяльність дозволяє не лише здійснювати власне страхування, а й отримувати значні доходи, що часто визначають прибутковість страхового бізнесу. Значний ІП ресурсів страховиків як інституціональних інвесторів (більше 3% від ВВП у 2009 році) є важливим елементом інвестиційного середовища держави, адже має вплив на темпи зростання національної економіки.

На впровадження інвестиційної діяльності впливають чимало факторів. Вкладення коштів страховиками є доволі ризиковим, адже вартість та дохідність об'єктів інвестицій може змінюватися під впливом багатьох видів ризиків — інфляційного, валютного, процентного, кредитного, політичного та інших. Дані чинники погіршують інвестиційний клімат в Україні та обмежують можливості страховиків щодо вдалого вкладення коштів. Неможливість ефективного представлення власних і залучених коштів страховиків є однією із основних проблем нормального функціонування страхових компаній в Україні.

Метою державного регулювання інвестиційної діяльності страховиків є забезпечення платоспроможності останніх. Часто виконання умов страхових відшкодувань залежить не лише від страхової компанії, а й від інших учасників фінансового ринку. Отже, варто законодавчо надати право страховикам контролювати розміщення коштів у фінансових інстанціях шляхом участі у загальних зборах та отриманні інформації щодо управлінських рішень та фінансового стану.

Наступним кроком з боку держави має бути створення привабливих умов для інвестування у виробництво і промисловість. Для покращення умов інвестиційної діяльності необхідно вдатися до чітких та продуманих кроків, орієнтованих на короткострокові і довгострокові цілі. Метою роботи над покращенням інвестиційного середовища має бути забезпечення наявності ліквідних, дохідних, помірно ризикових інструментів для забезпечення можливості ефективного та диверсифікованого вкладення коштів страховиків.

Проте, найважливішою умовою ефективної діяльності страховиків не лише у сфері інвестування, а й взагалі, є забезпечення сталого та прогресивного розвитку економіки України, що не лише дозволить зробити інвестиції у національне господарство більш привабливими, а й забезпечить реалізацію стимулюючого впливу капіталу страховиків на фінансовий стан економічних суб'єктів, а отже, й на економіку України в цілому.

Література:

1. "Про страхування": Закон України. 2009 р. 14 серпня. — №85/96-ВР, зі змінами та доповненнями.

2. Василенко А.В. Інвестиційна стратегія страхових компаній: навч. посіб. — К.: Київ. нац.торг.-екон.ун-т, 2006. — 168 с.

3. http://www.dfp.gov.ua — сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг.

4. http://insurancetop.com — сайт журналу Insurance Top.

5. http://forinsurer.com/files/file00343.pdf — підсумки діяльності страхових компаній за І півріччя 2010 року.

6. Лоренс Г. Дух времени: что осталось за кадром, или КАК банки забирали, забирают и будут забирать наши деньги. — Минск: Харвест, 2010. — 286 с.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2011 р.